

CONFERENCE OF INGOs
OF THE COUNCIL OF EUROPE

CONFERENCE DES OING DU
CONSEIL DE L'EUROPE

CONF/PLE(2009)CODE1

Eurooppalainen ohjeisto kansalaisjärjestöjen osallistumisesta päätösprosesseihin

HYVÄKSYTTY INGO-KONFERENSISSA 1. LOKAKUUTA 2009

I.	Johdanto.....	3
II.	Tehtävä ja kohderyhmät.....	4
III.	Vaikuttamisen kehykset.....	4
IV.	Miten järjestöt voivat vaikuttaa.....	7
V.	Taulukko päätösprosesseihin osallistumisesta.....	21

I. Johdanto

Nykydemokratioiden suurimpia huolia on kansalaisten vieraantuminen poliittisista prosesseista. Kansalaisyhteiskunnalla on tässä ja monessa muussakin suhteessa tärkeä rooli demokraattisissa prosesseissa, sillä se antaa kansalaisille vaihtoehdoisen mahdollisuuden kanavoida erilaisia mielipiteitä ja puolustaa monia eri intressejä poliittisissa päätösprosesseissa poliittisten puolueiden ja eri lobbajajärjestöjen rinnalla.

Euroopan neuvoston ministerikomitea tunnustaa suosituksessaan (2007) 14 "kansalaisjärjestöjen korvaamattoman panoksen demokratian ja ihmisoikeuksien kehittämisessä ja toteuttamisessa, erityisesti edistämällä kansalaisten tietoisuutta sekä osallistumalla kansalaisyhteiskuntaan sekä viranomaisten avoimuuden ja vastuullisuuden turvaamiseen."

Ruotsissa kesäkuussa 2007 pidetyssä demokratian tulevaisuutta käsitelleessä Euroopan neuvoston foorumissa osanottajat kehottivat Euroopan neuvoston INGO-konferenssia (kansainvälistä kansalaisjärjestöjen konferenssia) laatimaan eurooppalaisen ohjeiston kansalaisjärjestöjen osallistumisesta päätösprosesseihin. Sen oli tarkoitus kattaa mm. eri mekanismeja, joilla kansalaisjärjestöt voisivat osallistua poliittisiin päätösprosesseihin, sekä lisäksi näyttää miten kansalaisyhteiskunta voi vaikuttaa julkiseen politiikkaan.

Tätä taustaa vasten INGO-konferenssi otti vastuulleen työstää ehdotuksen ohjeistoksi poliittiseen päätösprosessiin osallistumisesta. Tämä asiakirja kuvaa taustaa ja puitteita ja kertoo työkaluista, joita kansalaiset voivat käyttää vaikuttaakseen poliittisiin päätösprosesseihin. Tämän asiakirjan ovat laatineet kokeneet kansalaisyhteiskunnan edustajat ja se on laadittu yhteistyössä eurooppalaisten kansalaisjärjestöjen kesken. Kansallisten ja kansainvälisten järjestöjen edustajat ovat saaneet kommentoida ja vaikuttaa. Ohjeisto on jo nyt aktivistien ja viranomaisten edustajien käytössä.

Euroopan neuvoston INGO-konferenssi on pyrkinyt tekemään tästä ohjeistosta käyttökelpoisen, järjestelmällisen ja pragmaattisen työkalun, joka on suunnattu sekä päätöksentekijöille että kansalaisjärjestöille. Ohjeistossa luetellaan hyviä esimerkkejä. Se ei ole sitova, siinä ei määritellä sääntöjä eikä vaadita pakkomekanismeja. Ohjeisto antaa sen sijaan ehdotuksia ja hyviä esimerkkejä siitä, miten järjestöt voivat vaikuttaa demokraattiseen prosessiin eri tavoin ja eri tilanteissa. Nämä ideat perustuvat käytännön kokemuksiin kansalaisjärjestöjen ja julkisen sektorin välisestä yhteistyöstä ja vuoropuhelusta. Tarkoituksena on helpottaa yhteistyötä eri osapuolten välillä ja vahvistaa kansalaisten osallistumista ja osallisuutta demokraattisissa prosesseissa paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla.

INGO-konferenssi keräsi työnsä aikana neuvoja ja mielipiteitä myös Euroopan neuvoston muilta instituutioilta. Sekä Euroopan neuvoston paikallisviranomaisten kongressi että Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous pitävät aloitetta tervetulleena. Kongressi on valmis auttamaan ohjeiston levittämisessä ja tulee käyttämään sitä myös omassa työssään. Parlamentaarinen yleiskokous korosti sähköisten apuvälineiden arvoa kansalaisyhteiskunnassa.

Ohjeisto tuottaa toivottavasti myös poliittisia tuloksia. Se tukee nykyisin paikallisten, alueellisten ja kansallisten viranomaisten keskuudessa vallitsevaa trendiä neuvosten pyytämistä ja yhteistyön tekemisestä kansalaisjärjestöjen kanssa. Tämä tapahtuu tuomalla moderneja apuvälineitä demokraattiseen ohjausprosessiin ja syventämällä kansalaisten osallisuutta julkisessa yhteiskunnassa.

II. Tehtävä ja kohderyhmät

Ohjeiston tärkeimpänä tavoitteena on vaikuttaa hyvän toimintaympäristön luomiseksi kansalaisjärjestöjen poliittisiin päätöksentekoprosesseihin osallistumiselle Euroopan neuvoston jäsenmaissa sekä Valko-Venäjällä. Tämä tapahtuu määrittelemällä Euroopan tasolla tietyt yhteistoiminnan periaatteet, ohjeet, työkalut ja mekanismit. Ohjeistoa on tarkoitus soveltaa paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla. Se perustuu kansalaisjärjestöjen kokemuksiin kaikkialta Euroopasta. Järjestöt ovat kertoneet hyvistä toimintatavoista ja yhteistyömenetelmistä viranomaisten kanssa.

Ohjeiston toinen tehtävä on toimia merkityksellisenä ja tehokkaana apuvälineenä kansalaisjärjestöille sekä paikallisella että kansainvälisellä tasolla niiden ollessa vuorovaikutuksessa kansanedustuslaitosten, valtionhallinnon ja muiden viranomaisten kanssa. Sen on tarkoitus olla vuorovaikutteinen ja toimintapainotteinen apuväline, josta on hyötyä sekä kansalaisjärjestöille että viranomaisille kaikkialla Euroopassa. Ohjeiston soveltamisen helpottamiseksi luodaan myöhemmin esimerkkitapauksia sisältävä materiaalipankki sekä käytännön työkaluja.

Ohjeisto on suunnattu kansalaisjärjestöille kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla Euroopan neuvoston jäsenmaissa sekä Valko-venäjällä, sekä kansainvälisille ja Euroopan laajuisille järjestöille.

Se on lisäksi suunnattu viranomaisille, mukaan lukien kansanedustuslaitosten ja valtionhallinnon viranomaiset paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla. Se on siis tarkoitettu monille erilaisille käyttäjille. Ajatuksena on, että sitä voidaan käyttää julkishallinnon eri tasoilla.

III. Vaikuttamisen kehykset

III.i. Kansalaisyhteiskunnan rajat

Kansalaisjärjestöt ja organisoitu kansalaisyhteiskunta vaikuttavat korvaamattomalla tavalla demokratian ja ihmisoikeuksien kehittämiseen ja toteutumiseen. Euroopan neuvoston määritelmä kansalaisjärjestöistä (eli ei-valtiollisista järjestöistä – non-governmental organisation, NGO) on ministerikomitean suosituksessa (2007) 14, jossa niiden sanotaan olevan itsenäisesti hallinnoituja vapaaehtoistahoja tai vapaaehtoisjärjestöjä, jotka on perustettu ajamaan niiden perustajien ja jäsenten aatteellisia tavoitteita. Tämän kansalaisten osallistumista koskevan ohjeiston puitteissa käsite "ei-valtiolliset järjestöt" kattaa kansalaisjärjestöt sekä organisoituneen kansalaisyhteiskunnan, kuten vapaaehtoisjärjestöt, aatteelliset järjestöt, yhdistykset, säätiöt, hyväntekeväisyysjärjestöt ja muut maantieteellisten tai muiden etujen ajamiseen keskittyvät yhteisölliset ryhmittymät tai eturyhmät Näiden kansalaisjärjestöjen ydintoiminta muodostuu sellaisten arvojen tukemisesta kuin yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet, demokratia ja oikeusvaltio. Kansalaisjärjestöt toimivat näillä alueilla yleisen hyvän puolesta ja ihmisten elämäntilanteen parantamiseksi.

Kansalaisjärjestöillä on keskeinen asema avoimen ja demokraattisen yhteiskunnan vaikuttamisprosesseissa, sillä niiden kautta saadaan mukaan paljon ihmisiä. Monet näistä yksilöistä ovat myös äänestäjiä, mikä korostaa järjestöjen edustuksellista demokratiaa täydentävää roolia.

Kansalaisjärjestöt voivat tuoda poliittiseen päätöksentekoprosessiin tietoa ja riippumatonta asiantuntemusta. Siksi poliittinen valta kaikilla tasoilla – paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti – käyttää usein kansalaisjärjestöjä apunaan ja hyötyy niiden kokemuksista ja kompetenssista politiikan kehittämisessä ja toteuttamisessa. Kansalaisjärjestöt nauttivat lisäksi usein ainutlaatuisen suurta luottamusta jäsentensä keskuudessa ja yhteiskunnassa. Siten ne voivat ilmaista huolta, ajaa erityisintressejä ja luoda kiinnostusta erilaisiin kysymyksiin. Siksi niiden vaikutus politiikan kehittämiseen on merkittävä.

Tämä ohjeisto korostaa *organisoidun kansalaisyhteiskunnan* osuutta demokraattisissa prosesseissa. Ohjeissa ei keskitytä läheiseen kysymykseen, ts. kansalaisten, siis *yksilöiden* osallistumiseen. Tässä yhteydessä lähdetään siitä, että yhdistysten ja kansalaisjärjestöjen perustaminen on ollut riippumatonta yhteiskunnallista järjestäytymistä eikä ole perustunut pelkästään yksilöiden toimiin. Järjestäytyneet ryhmät toimivat jäsentensä intressien hyväksi, mikä hyödyttää laajemmin myös yhteiskuntaa. Ne luovat keskeisen kanavan, jonka kautta osallistuminen kootaan yhteen, ja kansalaisten toiminnan vaikutukset moninkertaistuvat.

III.ii. Vaikuttamisen periaatteet

Toimivan yhteistyön edistämiseksi kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten tulee menetellä seuraavien yhteisten periaatteiden mukaisesti:

Vaikuttaminen

Kansalaisjärjestöt keräävät ja kanavoivat jäsenten, käyttäjäryhmien ja asianomaisten kansalaisten mielipiteitä. Järjestöjen panos on tärkeä poliittisessa päätösprosessissa, sillä se parantaa poliittisten aloitteiden laatua, ymmärtämistä ja pitkän aikavälin sovellettavuutta. Tämän toimintaperiaatteen edellytyksenä on, että vaikuttamisprosessit ovat avoimia, helposti käytettäviä ja sovittuihin parametreihin perustuvia.

Luottamus

Avoin ja demokraattinen yhteiskunta perustuu avoimeen yhteistyöhön eri toimijoiden ja sektorien välillä. Kansalaisjärjestöillä ja viranomaisilla on erilaiset roolit, mutta niiden yhteinen tavoite on parantaa ihmisten elämää. Tavoitteeseen voidaan päästä tyydyttävällä tavalla vain, jos prosessi

perustuu luottamukseen, mikä puolestaan vaatii kunnioitusta, läpinäkyvyyttä ja molemminpuolista luotettavuutta.

Vastuu ja avoimuus

Yleisen hyvän puolesta toimiminen vaatii avoimuutta, vastuullisuutta, selkeyttä ja tulosvastuuta sekä kansalaisjärjestöiltä että viranomaisilta – ja jokaisen vaiheen on oltava läpinäkyvä.

Riippumattomuus

Kansalaisjärjestöjä on pidettävä vapaina ja riippumattomina tahoina niiden tarkoitusperien, päätösten ja toiminnan osalta. Niillä on oikeus toimia itsenäisesti ja ajaa näkemyksiä, jotka eroavat niiden viranomaisten kannoista, joiden kanssa järjestöt tekevät yhteistyötä.

III.iii. Kansalaisten osallistumisen ehdot

Vapaan yhdistystoiminnan edellytykset mainitaan monissa virallisissa asiakirjoissa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, ECHR) sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti edellytyksiin välttämättömiä edellytyksiä ovat sananvapaus (ECHR:n artikla 10) sekä kokoontumis- ja yhdistymisvapaus (ECHR:n artikla 11). Jotta kansalaisjärjestöjen korvaamattoman panoksen huomioon ottaminen voidaan taata ilman syrjintää poliittisessa päätösprosessissa, on luotava oikeat edellytykset. Niihin kuuluvat muun muassa oikeusvaltio, demokraattisten periaatteiden ylläpitäminen, poliittinen tahto, myönteinen lainsäädäntö, selkeät ja tarkat toimintatavat, pitkäaikainen tuki ja resurssit kestäväälle kansalaisyhteiskunnan kehitykselle sekä yhteiset kanavat vuoropuhelulle ja yhteistyölle. Näillä edellytyksillä voidaan luoda rakentavaa yhteistyötä kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välillä sekä rakentaa molemminpuolista luottamusta ja *osallistuvan demokratian* ymmärrystä.

IV. Miten järjestöt voivat vaikuttaa

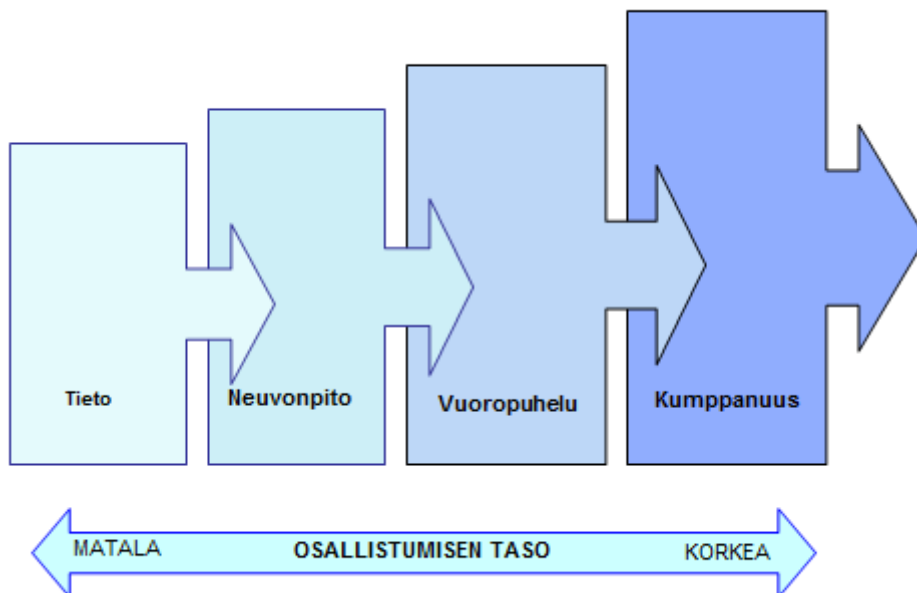
Ohjeiston tehtävän toteuttamiseksi sekä sen merkityksellisyyden ja käytännön toimivuuden varmistamiseksi tässä osassa kuvataan, miten kansalaisjärjestöt voivat vaikuttaa poliittisiin päätösprosesseihin

Prosessissa on kaksi yhteenkuuluvaa ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuus muodostuu eri tasoista, joilla voidaan olla mukana. Näitä kuvataan luvussa IV.i ja ne on luokiteltu matalimmasta korkeimpaan osallistumisen tasoon lähtien yksinkertaisesta tiedon välittämisestä neuvonpitoon, vuoropuheluun ja lopulta kumppanuuteen kansalaisjärjestöjen ja julkisen sektorin välillä. Toisen ulottuvuuden muodostavat poliittisen päätöksenteon eri vaiheet, joita kuvataan luvussa IV.ii. Viranomaiset käyvät läpi nämä kuusi vaihetta – poliittisen päätöksen ja aihealueen asialistan vahvistamisesta toteutuksen kautta valvontaan ja uudelleenmuotoiluun. Luvussa IV.iii kuvaillaan erikseen yleisiä työkaluja, joita voidaan käyttää kaikissa poliittisen päätöksenteon vaiheissa osallistumisprosessin tukena.

Kaikki nämä ulottuvuudet ja elementit yhdistetään lopuksi poliittisiin päätösprosesseihin osallistumista koskevaksi taulukoksi (luku V), josta näkee miten prosessin eri osat liittyvät toisiinsa.

IV.i. Osallistumisen eri tasot

Kansalaisjärjestöjen osallistuminen vaihtelee poliittisten päätösprosessien eri vaiheissa. Osallistumisen tasoja on neljä sen mukaan, miten aktiivista mukanaolo on. Eri tasot ovat tieto, neuvonpito, vuoropuhelu ja kumppanuus. Näitä voidaan soveltaa kaikkiin päätösprosessin eri vaiheisiin, mutta niistä kukin on erityisen tärkeä tietyssä prosessin vaiheessa.

1. Tieto

Tiedon saatavuus on välttämätön pohja kaikille seuraaville vaiheille, jotta kansalaisjärjestöt voivat osallistua poliittisiin päätösprosesseihin. Tieto on alin osallistumisen taso ja se koostuu yleensä yksisuuntaisesta tiedosta, jota saadaan viranomaisilta. Tässä tapauksessa kansalaisjärjestöiltä ei vaadita eikä odoteta yhteistyötä tai muuta osallistumista.

Tieto on välttämätöntä kaikissa poliittisen päätösprosessin vaiheissa.

2. Neuvonpito

Tämä on viranomaisilta tuleva aloite, jossa eri toimijoilta, kuten kansalaisjärjestöiltä, pyydetään palautetta tietyistä poliittisista kysymyksistä. Neuvonpito tapahtuu usein siten, että viranomaiset tiedottavat kansalaisjärjestöille ajankohtaisesta poliittisesta kehityksestä ja pyytävät niiltä kommentteja, mielipiteitä ja palautetta. Aloitteen neuvonpitoon ja aiheiden valintaan tekevät viranomaiset, eivät kansalaisjärjestöt.

Neuvonpito kuuluu kaikkiin poliittisten päätösprosessien vaiheisiin, mutta erityisesti laatimiseen, tarkastukseen ja uudelleenmuotoiluun.

3. Vuoropuhelu

Vuoropuhelualoite voi tulla molemmilta osapuolilta. Vuoropuhelu voi olla **yleistasoista** tai **yhteistyömuotoista**.

Laaja vuoropuhelu on kaksisuuntaista viestintää, joka perustuu yhteisiin intresseihin ja mahdollisiin yhteisiin tavoitteisiin säännöllisestä mielipiteiden vaihdosta. Kyse voi olla esimerkiksi avoimista, julkisista kyselytilaisuuksista tai suurista kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välisistä tapaamisista. Keskustelu pysyy yleisellä tasolla, eikä se liity mihinkään tiettyyn ajankohtaiseen poliittiseen prosessiin.

Yhteistyöpohjainen vuoropuhelu perustuu yhteisiin intresseihin, ja pyrkimyksenä on kehittää tiettyä politiikan osa-aluetta tai ratkaista yhteinen ongelma. Yhteistyöpohjainen vuoropuhelu johtaa yleensä yhteiseen suositukseen tai strategiaan tai mahdollisesti lainsäädäntöön. Tässä tapauksessa vuoropuheluun liittyy yleistasoista keskustelua enemmän vaikutusvaltaa, sillä tässä tarkoitetaan yhteisiä, usein toistuvia tapaamisia, joissa kehitetään keskeisiä poliittisia strategioita. Keskustelut johtavat usein sovittuihin tuloksiin.

Vuoropuhelu on erittäin tärkeää kaikissa poliittisten päätösprosessien vaiheissa, mutta se on erityisen ratkaisevaa asialistan vahvistamisessa, sekä politiikan laatimisessa ja uudelleenmuotoilussa.

4. Kumppanuus

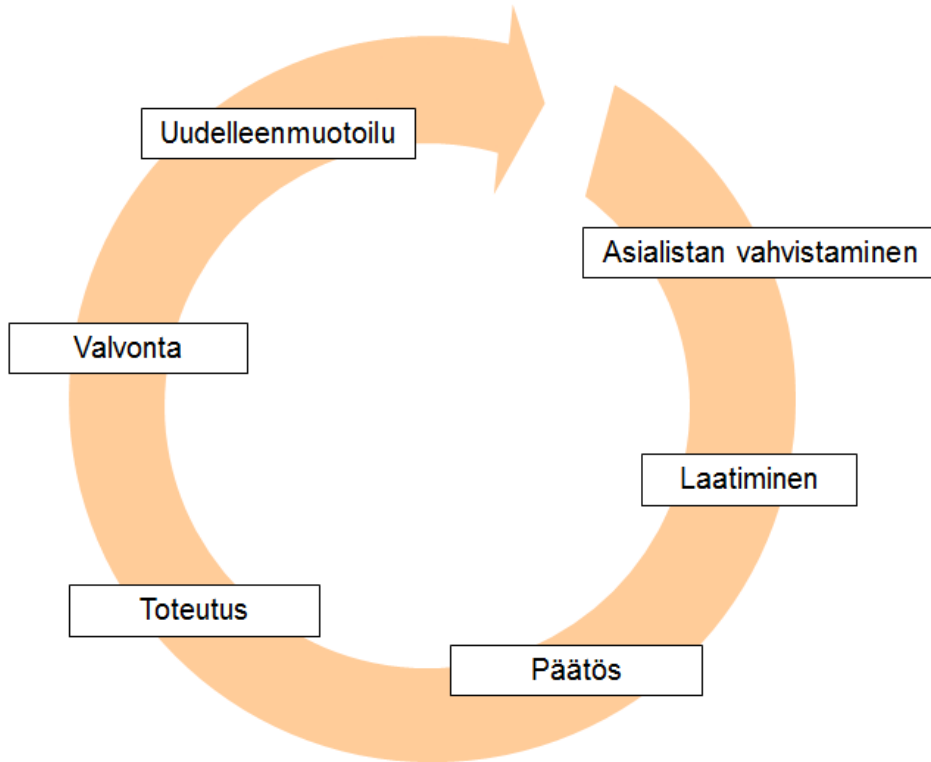
Kumppanuus tarkoittaa jaettua vastuuta kussakin poliittisen päätösprosessin vaiheessa – asialistan vahvistamisesta politiikan laatimiseen, päätösten tekoon ja poliittisten aloitteiden toteuttamiseen. Tämä on osallistumisen korkein taso.

Tällä tasolla kansalaisjärjestöt ja viranomaiset kohtaavat tiiviin yhteistyön merkeissä. On tärkeää korostaa, että kansalaisjärjestöt pysyvät riippumattomina ja niillä on oikeus vaikuttaa ja toimia kumppanuustilanteeseen katsomatta. Kumppanuus voi koskea erilaisia aktiviteetteja, kuten tietyn tehtävän delegointia kansalaisjärjestölle – esimerkiksi palvelujen tarjoamista, osallistumisfoorumeita, yhteisen päätöksentekoaikojen luomista tai resurssien jakamista.

Kumppanuutta voi olla kaikissa poliittisen päätöksenteon vaiheissa ja se on erityisen tärkeää asialistan vahvistamisen ja toteutusvaiheen aikana.

IV.ii. Poliittisen päätöksenteon vaiheet

Seuraavassa kuvataan poliittista päätöksentekoprosessin kuutta eri vaihetta: asialistan vahvistaminen, politiikan laatiminen, päätös, politiikan toteutus, valvonta ja politiikan uudelleenmuotoilu. Jokaisessa vaiheessa on erilaisia mahdollisuuksia yhteistyöhön kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välillä.

1. Asialistan vahvistaminen

Poliittinen asialista vahvistetaan yleensä yhteistyössä parlamentin ja hallituksen kesken, mutta usein myös kansalaisjärjestöjen kampanjoiden tai lobbauksen kautta eri kysymysten, tarpeiden tai huolenaiheiden pohjalta. Uudet poliittiset aloitteet syntyvät usein kansalaisjärjestöjen johtamien kampanjoiden tuloksena. Tässä vaiheessa kansalaisjärjestöjen tavoitteena on vaikuttaa päätöksentekijöihin ja ajaa kollektiivisia etuja tavoilla, jotka täydentävät poliittista debattia.

Kansalaisjärjestöjen panos:

- **Puolesta puhuminen:** tiettyyn erityisryhmään tai näkökantaan liittyvien tai yleisesti tärkeiden ongelmien, huolenaiheiden ja tarpeiden esiintuominen asioissa, joita lainsäädäntö, periaateasiakirjat, instrumentit tai muut toimenpiteet eivät vielä kata.
- **Tiedottaminen ja tietoisuuden lisääminen:** Kansalaisjärjestöjen kokemusten ja esiin tulleiden asioiden välittäminen julkiselle sektorille; jäsenten, käyttäjien ja kansalaisryhmien aktivointi ja edustaminen. Toimiminen kanavana kansalaisten saavuttamiseksi, kuuntelu, reagointi ja tiedottaminen.
- **Asiantuntemus ja neuvonanto:** Tiettyjen aihealueiden asiantuntijoilla on avainasema poliittisen asialistan vahvistamisessa. Analyysit ja tutkimukset auttavat tunnistamaan ajankohtaisia ja tulevia yhteiskunnallisia tarpeita sekä antamaan merkittävää perspektiiviä.
- **Innovaatio:** Uusien ratkaisujen ja näkökulmien kehittäminen. Sen osoittaminen, miten ne voidaan integroida poliittiseen asialistaan.
- **Palvelujen tarjoaminen:** Kansalaisjärjestöt ovat keskeisessä asemassa politiikan muokkaamisessa sekä vaihtoehtojen ja uusien ratkaisujen luomisessa tietyille käyttäjäryhmille.

Viranomaisten vastualueet:

- **Tiedotus:** Ajantasaisen ja paikkansapitävän tiedon tarjoaminen ajallaan ja helposti saatavassa muodossa kaikille kiinnostuneille osapuolille.
- **Menettelytavat:** Avoimen päätösprosessin kehittäminen ja varmistaminen. Selkeiden, avointen ja saatavilla olevien prosessien luominen ja tarjoaminen niin, että kaikki kiinnostuneet osapuolet voivat osallistua.
- **Resurssit:** Kansalaisjärjestöjen osallistumisen mahdollistaminen tarjoamalla esimerkiksi rahoitusta, materiaalista tai hallinnollista tukea.
- **Mukanaolo ja reagointi:** Sen varmistaminen, että asiaan kuuluvat viranomaisten edustajat ovat aktiivisesti mukana prosessissa, kuuntelevat, reagoivat ja antavat palautetta.

Käyttökelpoisia työkaluja ja mekanismeja:

- **Tieto:**
 - **Asiaankuuluvan ja paikkansapitävän tiedon vapaa ja helppo saatavuus** oikeaan aikaan. Tietoa poliittisista prosesseista, asiakirjoista ja poliittisista päättäjistä esimerkiksi Internetissä olevien tietokantojen kautta.
 - **Tutkimuksia** tärkeiden kysymysten taustasta ja ratkaisuehdotusten kehittämistä.
 - Kansalaisjärjestöjen järjestämiä **kampanjoita ja lobbausta** tietoisuuden lisäämiseksi esimerkiksi periaateasiakirjoilla, julisteilla, esitteillä, verkkosivuilla, lehdistötiedotteilla tai julkisilla mielenosoituksilla.
 - **Verkkosivustot**, joiden kautta on saatavana keskeisiä asiakirjoja ja tietoa erilaisista julkisista tapahtumista.
- **Neuvonpito:**
 - **Vetoomukset**, jotka voidaan toteuttaa verkossa, esimerkiksi verkkoadressien tai erilaisten foorumien kautta.
 - **Neuvonpito** ja lausuntopyyntöt Internetissä tai muita tekniikoita käyttäen niin, että asiasta kiinnostuneet saadaan mukaan antamaan ehdotuksia.
- **Vuoropuhelu:**
 - **Kyselytilaisuudet ja julkiset keskustelufooromit** eri sidosryhmille, jotta voidaan tunnistaa ongelmat ja kuulla eri ryhmien intressejä.
 - **Kansalaisfooromit ja tulevaisuusneuvostot**, joissa voidaan keskustella kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen edustajien kanssa.
 - **Yhteydet keskeisiin viranomaisiin**, jotka antavat kansalaisjärjestöille tietoa ajankohtaisista poliittisista aloitteista.
- **Kumppanuus:**
 - **Työryhmä tai komitea**, joka voi olla pysyvä tai väliaikainen asiantuntijaryhmä ja joka antaa neuvoja poliittisista preferensseistä.

2. Laatiminen

Viranomaisilla on yleensä vakiintuneet ja toimivat menetelmät poliittisten aloitteiden tuottamiseen. Kansalaisjärjestöt voivat olla mukana ongelmien tunnistamisessa, laatia ratkaisuehdotuksia ja esittää argumentteja tukemiensa ehdotusten puolesta esimerkiksi haastatteluiden tai tutkimuksen pohjalta. Tämän vaiheen keskeinen osa on neuvonpitomahdollisuuksien helpottaminen sekä tilan luominen erilaisille vuoropuhelun muodoille, jotta voidaan kerätä mielipiteitä asiasta kiinnostuneilta tahoilta.

Kansalaisjärjestöjen panos:

- **Puolesta puhuminen:** Sen varmistaminen, että huomioidaan eri sidosryhmien tarpeet ja intressit, joihin poliittinen aloite vaikuttaa.
- **Tiedottaminen ja tietoisuuden lisääminen:** Kansalaisjärjestöt tiedottavat jäsenille, käyttäjille ja muille keskeisille kansalaisryhmille poliittiseen aloitteeseen liittyvästä työstä.
- **Asiantuntemus ja neuvonanto:** Analyysien ja tutkimusten tarjoaminen kysymyksistä, joita poliittinen aloite koskee; tai muiden mahdollisten prioriteettien esilletuominen aloitteeseen lisättäväksi.

- **Innovaatio:** Uusien näkökulmien, käytännön ratkaisujen ja konkreettisten mallien tarjoaminen niin, että huomioidaan tietyt käyttäjäryhmät ja tilanteet.
- **Palvelujen tarjoaminen:** Panoksen antaminen niin, että varmistetaan työn vastaavan tiettyjen käyttäjien tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla.
- **Valvonta ja seuranta:** Poliittiseen aloitteeseen kuuluvan työn seuranta, jotta voidaan varmistaa sidosryhmien tarpeiden huomioiminen sekä prosessin kattavuus ja avoimuus kaikille osapuolille.

Viranomaisten vastuualueet:

- **Tiedotus:** Kattavan tiedon tarjoaminen oikeana ajankohtana ajankohtaisista neuvonpitoprosesseista.
- **Prosessit:** Neuvonpidon minimitasojen kehittäminen ja noudattaminen, esimerkiksi selkeät tavoitteet, yhteistyön säännöt, aikataulut, kontaktit jne. Avointen neuvonpitokokousten järjestäminen kaikille asiasta mahdollisesti kiinnostuneille.
- **Resurssit:** Riittävän ajan ja mahdollisuuksien varmistaminen niin, että neuvonpitoprosessiin voidaan osallistua kansalaisyhteiskunnan eri tasoilla.
- **Mukanaolo ja reagointi:** Sen varmistaminen, että asiaankuuluvat viranomaisten edustajat ovat aktiivisesti mukana prosessissa, kuuntelevat, reagoivat ja antavat palautetta neuvonpitoprosesseissa saaduista kommentteista.

Käyttökelpoisia työkaluja ja mekanismeja:

- **Tieto:**
 - **Periaateasiakirjojen avoin ja vapaa saatavuus** – avoin ja saatavilla oleva lähde, johon kerätään kaikki tieto poliittisista aloitteista suuren yleisön saataville.
 - **Verkkosivustot**, joiden kautta on saatavana keskeisiä asiakirjoja ja tietoa erilaisista julkisista tapahtumista.
 - **Kampanjat ja lobbaus** politiikan muokkaamiseksi lausuntojen, kannanottojen, kirjeiden ja manifestien avulla.
 - **Julkiset verkkolähetkset** kyselytilaisuuksista, istunnoista ja debateista niin, että suuri yleisö voi katsoa ja kuunnella reaaliaikaisesti.
 - **Tutkimustyötä**, joka antaa panoksensa poliittiseen aloitteeseen.
- **Neuvonpito ja vuoropuhelu:**
 - **Kyselytilaisuudet ja paneelikeskustelut sidosryhmien kanssa**, jotta voidaan tunnistaa ja tulkita kysymysten käsittelyn herkkyyttä ja niihin liittyviä huolia sekä kerätä ehdotuksia. Voidaan järjestää joko tapaamisten muodossa tai Internetin kautta.
 - **Asiantuntijaseminaarit ja -tapaamiset**, joissa asiantuntijat voivat jakaa tietoaan ja tutkimustuloksiaan, joita voidaan käyttää poliittisen aloitteen valmisteluissa.
 - **Komiteat ja neuvoa-antavat elimet**, joissa on mukana eri sidosryhmiä, kuten kansalaisjärjestöjen edustajia. Nämä voivat olla pysyviä tai määräaikaisia.
- **Kumppanuus:**
 - **Yhteistyö laatimistyön aikana:** Kansalaisjärjestöt osallistuvat aktiivisesti lainsäädäntöprosessin eri osien työhön.

3. Päätös

Poliittisen päätöksenteon muodot vaihtelevat kansallisten olojen ja maan lainsäädännön mukaan. Yhteistä on se, että ministeriöt työstävät poliittisia toimintaohjeita tai lakiehdotuksia, jotka sitten hyväksytään parlamentaarisisessa äänestyksessä tai kansanäänestyksessä, minkä jälkeen lainsäädäntö toteutetaan. Lakiehdotusten ja -aloitteiden tulee olla avoimia kansalaisjärjestöjen mielipiteille. Viranomaisten tulee arvioida annetut mielipiteet ja kommentit ennen päätöksentekoa. Neuvonpitomenettelyillä on keskeinen osa tässä vaiheessa, jotta voidaan varmistaa päätöksillä olevan hyvä tietoperusta. Lopullisen päätöksen tekevät kuitenkin viranomaiset, jos päätöstä ei tehdä julkisen äänestyksen, kansanäänestyksen tai muun vastaavan päätösmekanismin kautta.

Kansalaisjärjestöjen panos:

- **Puolestapuhuminen:** Vaikuttaminen päätöksentekijöihin ennen äänestystä.
- **Tiedotus ja tietoisuuden lisääminen:** Tiedottaminen poliittisista päätöksistä ja niiden mahdollisista vaikutuksista jäsenille, käyttäjille ja keskeisille kansalaisryhmille.
- **Asiantuntemus ja neuvonanto:** Yksityiskohtaisten analyysien tarjoaminen päätöksentekijöille tietojen antamiseksi ja mielipiteisiin vaikuttamiseksi.
- **Valvonta ja seuranta:** Päätösprosessien seuranta, jotta voidaan varmistaa niiden demokraattisuus, läpinäkyvyys ja paras mahdollinen tehokkuus.

Viranomaisten vastuualueet:

- **Tiedotus:** Tiedon antaminen valmisteilla olevasta ja päätettävästä politiikasta.
- **Prosessit:** Valittujen yhteispäätösmenettelyjen tarjoaminen ja seuranta soveltuvien osien.
- **Resurssit:** Kansalaisjärjestöjen aktiivisen osallistumisen mahdollistaminen ja tukeminen niin, että ne voivat olla mukana päätösvaiheessa.
- **Mukanaolo ja reagointi:** Kansalaisjärjestöjen mielipiteiden kuuleminen, huomioiminen ja niistä vaikutteiden ottaminen.

Käyttökelpoisia työkaluja ja mekanismeja:

- **Tieto:**
 - Kansalaisjärjestöjen järjestämät **kampanjat ja lobbaus** päättäjiin vaikuttamiseksi esimerkiksi esitteillä, verkkosivuilla, lehdistötiedotteilla tai julkisilla mielenosoituksilla.
- **Neuvonpito ja vuoropuhelu:**
 - **Avoimet kokoukset ja komiteoiden kokoontumiset**, joilla taataan päätöksenteon avoimuus ja debatointimahdollisuudet.
- **Kumppanuus:**
 - **Yhteinen päätöksenteko** foorumien, konsensuskonferenssien ja muiden osanottotapojen kautta.
 - **Yhteinen päätöksenteko**, kuten yhteispäätösmenttelyt budjettikysymyksissä.

4. Toteutus

Tässä vaiheessa monet kansalaisjärjestöt toimivat aktiivisimmin, esimerkiksi tarjoamalla palveluja ja toteuttamalla projekteja. Suuri osa siitä työstä, jonka kansalaisjärjestöt tekevät edellisissä vaiheissa, pyrkii yleensä vaikuttamaan politiikan toteutukseen. Tämä vaihe on erityisen tärkeä poliittisen aloitteen tavoitteiden saavuttamisen varmistamiseksi. Odotuksia ja mahdollisuuksia koskevan selkeän ja avoimen tiedon saatavuus on tärkeää tässä vaiheessa – samoin aktiivinen kumppanuus.

Kansalaisjärjestöjen panos:

- **Tiedotus ja tietoisuuden lisääminen:** Ensi sijassa keskittyminen yleisen tietoisuuden lisäämiseen sekä hyötyjen, haittojen ja politiikan seurauksien kuvaamiseen.
- **Palvelujen tarjoaminen:** Kansalaisjärjestöillä on usein tärkeä asema poliittisten aloitteiden toteuttamisessa ja niillä on usein päävastuu tulosten tekemisestä.
- **Valvonta ja seuranta:** Sen varmistaminen, että politiikkaa toteutetaan aiotulla tavalla ja että siitä ei aiheudu kielteisiä sivuvaikutuksia.

Viranomaisten vastuualueet:

- **Tiedotus:** Tiedon antaminen toimeenpanostrategioista, julkisista hankintamenettelyistä ja projektiohjeistoista.
- **Prosessit:** Vahvistettujen sääntöjen ja säännösten noudattaminen politiikan toteuttamisessa.

- **Resurssit:** Kansalaisjärjestöjen aktiivisen osallistumisen mahdollistaminen toteutusvaiheessa esim. rahoitus- tai materiaalisen tuen tai hallinnollisten palvelujen muodossa.
- **Mukanaolo ja reagointi:** Viranomaisiin on helppo ottaa yhteyttä ja poliittisen aloitteen toteutuksen yhteydessä esiin tuleviin erityistarpeisiin reagoidaan.

Käyttökelpoisia työkaluja ja mekanismeja:

- **Tieto:**
 - Projekteja ja toteutus päätöksiä koskevien **julkisten asiakirjojen avoin ja vapaa saatavuus..**
 - **Verkkosivustot**, joiden kautta on saatavana keskeisiä asiakirjoja ja tiedotuksia julkisista aloitteista.
 - **Sähköpostitse** tapahtuva tiedotus tulevista projekteista ja rahoitusmahdollisuuksista.
 - **Kysymyksiä ja vastauksia** Internetissä tai muilla kanavilla. "Kysymys ja vastaus"-muotoisen tiedotuksen tarkoituksena on antaa apua ja ohjata.
 - **Avoimen tiedotuksen kautta julkistetuilla tarjouskilpailumenettelyillä** taataan avoin ja läpinäkyvä palveluntarjonta.
- **Neuvonpito:**
 - **Tapahtumat, konferenssit, foorumit ja seminaarit**, joissa tiedotetaan ja keskustellaan politiikan toteuttamisesta kansalaisjärjestöjen ja suuren yleisön kanssa.
- **Vuoropuhelu:**
 - **Edellytyksiä parantavat seminaarit**, joilla voidaan lisätä hyvään toteutukseen tarvittavia tietoja ja kapasiteettia.
 - **Koulutusseminaarit** kansalaisjärjestöille ja julkiselle sektorille tietyistä toteutukseen liittyvistä aiheista, kuten hankintaprosesseista sekä projekti- ja rahoitushakemuksista.
- **Kumppanuus:**
 - **Strateginen kumppanuus**, jossa kansalaisjärjestöt ja viranomaiset toimivat kumppaneina politiikan toteuttamiseksi. Kyse voi olla pienestä pilottiprojektista tai kokonaisvastuun kantamisesta tietyn politiikan alueen päätösten toteuttamisessa.

5. Valvonta

Tässä vaiheessa kansalaisjärjestöjen tehtävänä on valvoa ja arvioida toteutetun politiikan tuloksia. Tehokas ja avoin tarkastus- ja valvontajärjestelmä on tärkeä, jotta politiikan/ohjelman tavoitteisiin pääsemistä voidaan arvioida.

Kansalaisjärjestöjen panos:

- **Puolesta puhuminen:** Poliittisen aloitteen seuraaminen ja avointen mielipiteiden ilmaisu siitä, onko aloite tavoittanut tarkoitetut sidosryhmät ja johtanut toivottuihin tuloksiin.
- **Asiantuntemus ja neuvonanto:** Todisteiden tai tutkimustietojen kerääminen politiikan vaikutuksista; myös aivoriihin ja tutkimusinstituuttien työ.
- **Palvelujen tarjoaminen:** Vastuu ohjelman vaikutusten valvonnasta laadun, kestävyys, tehokkuuden ja todellisten esimerkkien osalta.
- **Valvonta ja seuranta:** Tärkeä rooli politiikan vaikutusten valvojana ja sen varmistajana, että asetettuihin tavoitteisiin on päästy.

Viranomaisten vastuualueet:

- **Tiedotus:** Tiedotus ajankohtaisista toimenpiteistä politiikan alueella.
- **Mukanaolo ja reagointi:** Kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan esille tuomien mielipiteiden kuuntelu ja niihin reagointi.

Käyttökelpoisia työkaluja ja mekanismeja:

- **Tieto:**
 - Poliittista kehitystä koskevan **tiedon avoin ja vapaa saatavuus**.
 - Projektin toteuttamista koskevien esimerkkien ja tilastotietopohjaisen **näytön kerääminen**.
 - Poliitiikan ja sen vaikutusten **arviointi** konferensseissa ja raporteissa.
 - Riippumattomat **tutkimukset**, joiden tuloksista voidaan oppia.
- **Neuvonpito:**
 - **Palautemekanismit** kehityksen seuraamiseen – esimerkiksi tutkimukset, verkkokyselyt tai kyselylomakkeet.
- **Vuoropuhelu:**
 - Kansalaisjärjestöistä (sekä käyttäjistä että toteuttajista) koostuva **työryhmä tai komitea**, joka vastaa poliittisen aloitteen valvonnasta ja arvioinnista.
- **Kumppanuus:**
 - Kansalaisjärjestöistä ja viranomaisista koostuva **työryhmä tai komitea**, joka muodostaa strategisen kumppanuuden poliittisen aloitteen arvioimiseksi.

6. Uudelleenmuotoilu

Politiikan toteutusta arvioitaessa saatavat tiedot sekä yhteiskunnan tarpeiden kehitys vaativat usein politiikan uudelleenmuotoilua. Se perustuu tiedon saatavuuteen sekä vuoropuhelun mahdollisuuksiin tarpeiden ja aloitteiden määrittämiseksi. Uudelleenmuotoilu mahdollistaa uuden päätöksenteon syklin käynnistymisen.

Kansalaisjärjestöjen panos:

- **Puolesta puhuminen:** Poliitiikan uudistuksiin painostaminen osoittamalla voimassa olevan politiikan puutteet tai sivuvaikutukset ja pyrkimällä täyttämään käyttäjien tai kansalaisten tarpeet.
- **Asiantuntemus ja neuvonanto:** Tutkimusten ja analyysien toteuttaminen, jotta voidaan havaita nykyisten poliittisten aloitteiden aukot ja luoda looginen pohja politiikan uudelleenmuotoilulle.
- **Innovaatio:** Uusien näkökulmien kehittäminen tietyn poliittisen kysymyksen käsittelemiseksi. Tämä voi olla keskeinen osa poliittista uudistumista.
- **Palvelujen tarjoaminen:** Esteiden tunnistaminen ja todisteiden kerääminen uusien tarpeiden osoittamiseksi politiikan uudelleenmuotoilua vaadittaessa.

Viranomaisten vastualueet:

- **Tiedotus:** Tiedon tarjoaminen mahdollisesta politiikan uudelleenarvioinnista sekä vaadittavista politiikan muutoksista.
- **Prosessit:** Avointen ja helposti saatavilla olevien osallistumisprosessien luominen.
- **Resurssit:** Kansalaisjärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan aktiivisen osallistumisen mahdollistaminen.
- **Mukanaolo ja reagointi:** Kansalaisjärjestöjen mielipiteiden kuuntelu ja niiden perusteella toimiminen.

Käyttökelpoisia työkaluja ja mekanismeja:

- **Tieto:**
 - **Avoin ja vapaa tiedonsaanti** arvioista, tutkimustuloksista ja muista vallalla olevaa politiikkaa koskevista tuloksista.
- **Neuvonpito:**
 - viranomaisten suunnittelemissa seuraavissa toimituksissa
 - **konferenssit tai tapaamiset**
 - **Verkkokuulemiset**, joissa kerätään kansalaisyhteiskunnan mielipiteitä politiikan/projektin seurannasta.

- **Vuoropuhelu:**
 - **Seminaarit ja neuvoa-antavat foorumit**, joilla saadaan sidosryhmät mukaan kehittämään poliittisen osa-alueen uusia suuntaviivoja, esimerkiksi World café, avoimet kohtauspaikat tai muut innovaatiomenetelmät.
- **Kumppanuus:**
 - **Työryhmät tai komiteat**, joissa kansalaisjärjestöt muodostavat asiantuntijaryhmän yhdessä muiden sidosryhmien ja viranomaisten kanssa uudelleenmuokatun politiikan suosittelunsa.

IV.iii. Yleisiä työkaluja ja mekanismeja kansalaisjärjestöjen osallistumiseksi poliittiseen päätösprosessiin

Kun tätä ohjeistoa laadittiin neuvonpitomenettelyjen kautta, monet Euroopan eri maiden kansalaisjärjestöt mainitsivat erityyppisiä yleisiä rakenteita tai mekanismeja poliittiseen päätösprosessiin osallistumisesta:

1. Sähköinen osallistuminen

Verkkotyökalut tarjoavat kansalaisjärjestöille ja kansalaisyhteiskunnalle suuria mahdollisuuksia parantaa demokraattisia käytäntöjä ja osallistua poliittiseen päätöksentekoprosessiin. Ne voivat suuresti lisätä instituutioiden avoimuutta, tulostuullisuutta ja reagoitokykyä sekä kansalaisten osallisuutta. Ne voivat myös lisätä vaikutusvaltaa ja demokraattisten prosessien kattavuutta. Jotta verkkotyökaluista saataisiin irti kaikki hyöty, niitä on hyvä käyttää päätösprosessin jokaisessa vaiheessa ja kaikkien toimijoiden toimesta – mukaan lukien viranomaiset ja kaikki organisoituneen kansalaisyhteiskunnan tasot.

2. Toimintaedellytysten luominen osallistumista varten

On tärkeää kehittää jatkuvasti paikallisten, alueellisten ja kansallisten ei-valtiollisten järjestöjen kapasiteettia ja kompetenssia niin, että ne voivat olla aktiivisesti mukana poliittisissa päätösprosesseissa, projektisuunnittelussa ja palvelujen tarjoajina. Toimintaedellytysten luomiseen sisältyvät myös koulutusseminaarit, joissa voidaan parantaa kansalaisjärjestöjen ja julkisen sektorin yhteistyötä ja täsmentää niiden rooleja, sekä erityyppiset vaihto-ohjelmat, joiden avulla opitaan ymmärtämään toisen osapuolen näkökulmia.

3. Kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyörakenteet

Viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen välisen yhteistyön helpottamiseksi on joissakin maissa koordinoivia elimiä. Ne voivat olla esimerkiksi julkisia elimiä, joilla on erityinen yhteyshenkilö kussakin ministeriössä. Ne voivat olla myös yhden yhteyshenkilön varassa toimivia keskitettyjä rakenteita. Kyse voi olla myös erityyppisistä, monia eri sidosryhmiä yhteen kokoavista komiteoista, työryhmistä, asiantuntijajaneista ja muista neuvoa-antavista elimistä (pysyvistä tai tilapäisistä), tai muunlaisista kansalaisjärjestöjen koalitiosta/yhteenliittymistä, joissa kerätään yhteen resursseja ja luodaan yhteisiä kannanottoja.

4. Kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyötä koskevat sopimukset

Monissa Euroopan maissa kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välillä on sopimuksia, joissa määritellään osapuolten sitoumukset, roolit, vastuualueet ja yhteistyömenettelyt. Nämä asiakirjat luovat yhteisen pohjan yhteistyölle ja helpottavat jatkuvaa vuoropuhelua ja kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten vastavuoroisuutta. Kyse voi olla kahdenkeskisistä sopimuksista kansanedustuslaitoksen tai valtionhallinnon kanssa, erityyppisistä yhteistyötä koskevista strategia-asiakirjoista tai viranomaisten hyväksymistä virallisista yhteistyöohjelmista.

V. Taulukko päätösprosesseihin osallistumisesta

Ohjeiston eri osien havainnollistamiseksi seuraavaan taulukkoon on koottu poliittisen päätösprosessin eri vaiheet sekä niiden yhteydet osallistumisen eri tasoihin. Se perustuu eurooppalaisten kansalaisjärjestöjen hyviin käytänteisiin ja kokemuksiin ja sen on tarkoitus inspiroida toimimaan ja kehittämään kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyötä.

Jokaisessa päätösprosessin vaiheessa (taulukossa vasemmalta oikealle) on kansalaisjärjestöillä eri osallistumisen tasoja (taulukossa alhaalta ylös). Ajatuksena on, että poliittisen päätösprosessin vaiheita voidaan soveltaa moniin eri yhteyksiin kaikkialla Euroopassa, sekä paikallisella että kansallisella tasolla. Kuten edellä on selitetty, osallistumisen eri tasot voivat vaihdella kussakin päätösprosessin vaiheessa matalasta korkeaan. Tarkoituksena on, että ehdotettuja välineitä käytettäisiin jokaisen eri osallistumismuodon toimeenpanossa.

Taulukkoa voidaan käyttää eri tavoin, esimerkiksi sen kartoittamiseen, millä tasolla kansalaisyhteiskunta osallistuu tiettyyn poliittiseen prosessiin. Sitä voidaan käyttää myös arvioitaessa kansalaisjärjestöjen osallistumista tietyssä vaiheessa, tai käytännön työkaluna kansalaisjärjestöjen suunnitellessa poliittisia aktiviteetteja. Taulukon ei ole tarkoitus olla tyhjentävä, ja sitä voidaan muokata moniin eri käyttötarkoituksiin.

Seuraava taulukko kuvaa poliittiseen päätösprosessiin vaikuttamisen eri elementtejä, jotka ovat sidoksissa toisiinsa. Tässä esimerkissä nähdään, miten edellä mainittuja työkaluja voidaan käyttää kussakin päätösprosessin vaiheessa halutun osallistumisen tason saavuttamiseksi.

Kumppanuus	Työryhmä tai komitea	Yhteistyö laatimistyön aikana	Yhteinen päätöksenteko	Strateginen kumppanuus	Työryhmät tai komiteat	Työryhmät tai komiteat
Vuoropuhelu	Kuulemiset ja julkiset foorumit Kansalaisfoorumit ja tulevaisuusneuvostot Viranomaiskontaktit	Kuulemiset ja kyselypaneelit Asiantuntijaseminaarit Sidosryhmäkomiteat ja neuvoa-antavat elimet	Avoimet täysistunnot tai komiteoiden kokoukset	Kapasiteettia luovat seminaarit Koulutusseminaarit	Työryhmät tai komiteat	Seminaarit ja neuvoa-antavat kokoukset
Neuvonpito	Vetoomukset Verkkoneuvottelut tai muut tekniikat	Kuulemiset ja kyselypaneelit Asiantuntijaseminaarit Sidosryhmäkomiteat ja neuvoa-antavat elimet	Avoimet täysistunnot tai komiteoiden kokoukset	Tapahtumat, konferenssit, foorumit, seminaarit	Mekanismit mielipiteiden keräämiseen	Konferenssit tai kokoukset Verkkoneuvottelut
Tieto	Helppo ja avoin tiedonsaanti Tutkimukset Kampanjoiden järjestäminen ja lobbaus Verkkosivusto keskeisille asiakirjoille	Periaateasiakirjojen avoin ja vapaa saatavuus Verkkosivusto keskeisille asiakirjoille Kampanjat ja lobbaus Verkkolähettykset Tutkimustiedot	Kampanjoiden järjestäminen ja lobbaus	Avoin tiedonsaanti Verkkosivusto avointa tiedonsaantia varten Muistutukset sähköpostitse Kysymykset ja vastaukset Julkiset tarjouskilpailut	Avoin tiedonsaanti Näytön kokoaminen Arvioinnit Tutkimukset	Avoin tiedonsaanti
Osallistumistaso Poliittisen päätöksenteon vaiheet	Asialistan vahvistaminen	Laatiminen	Päätös	Toteutus	Valvonta	Uudelleenmuotoilu